

ՀԵՌԱՌԻՍՈՒՑՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՅ

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴԻ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԵՎ
ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ
ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Հեռակա դատաքննության կիրառման հիմքերը և դատավարական կարգը

Դաս 6

Այս դասի (մոտիվացնող
ներածական տեսանյութ+դասի
տեքստ+բառարան+ինքնաստուգիչ հարցեր)
յուրացման համար անհրաժեշտ է
240 րոպե / 4 ժամ:

ՄՈՏԻՎԱՑՆՈՂ ՆԵՐԱԾԱԿԱՆ ՏԵՍԱՆՅՈՒԹ
(Հասանելի է Արդարադատության ակադեմիայի
կայքի հեռաուսուցման բաժնում):

Մինչև 5 րոպե

Դատաիրավական բարեփոխումների մի քանի փուլ անցած Հայաստանի Հանրապետությունում արդարադատության մատչելիության և արդյունավետության հիմնախնդիրները դեռևս առավել արդիականներից են:

Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների և ազատությունների հարգումն ու պաշտպանությունը հանրային իշխանության պարտականություններն են: Յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ դատական պաշտպանության իրավունք (Սահմանադրություն, 61 հոդվ., մաս 1): Ակնհայտ է, որ երկրի հիմնական օրենքի նման հրամայականների պայմաններում դատաիրավական համակարգի

Ուշադրությամբ կարդացե՛ք տեքստը (օգտվելով բառարանից) և այն յուրացնելուց հետո միայն անցե՛ք ինքնաստուգիչ հարցերին:

Մինչև 180 րոպե

գարգացման ու կատարելագործման աշխատանքները պետք է կենտրոնացվեն քաղաքացիների, կազմակերպությունների իրավունքների և օրենքով պահպանվող շահերի պաշտպանությունն ապահովող նախկին ընթացակարգերի, ինստիտուտների և կառուցակարգերի կատարելագործման ու նորմերի ստեղծման վրա:

Նախկին օրենսգրքի կիրառման հարուստ փորձը ցույց տվեց, որ խախտված քաղաքացիական իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության նախատեսված դատավարական կառուցակարգերը ծանրաշարժ են, ժամանակատար ու ծախսատար, երբեմն էլ՝ թերի, ինչը հարուցում էր քաղաքացիական շրջանառության մասնակիցների դժգոհությունը, բացասաբար էր անդրադառնում դատարանների ծանրաբեռնվածության և դատական իշխանության հեղինակության վրա, կասկածի տակ էր դնում արդարադատության արդյունավետությունն ու որակը:

Դատական պրակտիկայի ամփոփումը, ինչպես նաև քաղաքացիական գործեր քննող դատավորների շրջանում անցկացված հարցումները թույլ են տալիս եզրակացնել, որ ողջամիտ ժամկետներում քաղաքացիական գործերի քննությանը խոչընդոտող կարևորագույն պատճառներից էր դատավարական օրենսդրությամբ նախատեսված քաղաքացիական գործերի քննության պարզեցված դատավարական ընթացակարգերի անկատարությունը:

Հարկ է նկատել, որ աշխարհի շատ երկրներ, բախվելով քաղաքացիական գործերի ծավալների կայուն դինամիկ աճի և, որպես հետևանք, նաև դատարանների գերծանրաբեռնվածության խնդիրներին, մշակել և ներդրել են դատավարական տարաբնույթ

կառուցակարգեր, որոնք թույլ են տալիս կրճատել գործերի քննության տևողությունը, խնայել դատական համակարգի ռեսուրսները և նվազեցնել դատարանների բեռնվածությունը:

«Ավանդական» վարույթի հետ մեկտեղ պարզեցված և արագացված դատավարական ձևեր ներդնելու միտումը նկատվում է ոչ միայն ազգային, այլև միջազգային մակարդակներում: Այսպես, միջազգային կազմակերպությունները և անդրազգային կազմավորումները մշակել և ընդունել են մի շարք ակտեր, որոնք ևս հետապնդում են նշված նպատակը: Դրանցից պետք է նշել՝

1. Ամերիկյան իրավունքի ինստիտուտի (ԱԻԻ) կողմից 2004 թվականի մայիսին և Մասնավոր իրավունքի միասնականացման միջազգային ինստիտուտի (ՄԻՄԻ) կողմից 2004 թվականի ապրիլին ընդունված «Անդրազգային քաղաքացիական դատավարության սկզբունքներ»-ը¹,
2. Եվրոպական Խորհրդարանի և Խորհրդի կողմից 2007 թ. հուլիսի 11-ին ընդունված թիվ 861/2007 կանոնակարգը՝ «Փոքր չափի պահանջների քննության մասին»²,
3. Եվրոպական Խորհրդարանի և Խորհրդի կողմից 2006 թ. դեկտեմբերի 12-ին ընդունված թիվ 1896/2006 կանոնակարգը՝ «Վճարման եվրոպական կարգադրության մասին»³,
4. Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի

¹Տե՛ս <http://www.unidroit.org/english/principles/civilprocedure/ali-unidroitprinciples-e.pdf>: Այսուհետ՝ «Սկզբունքներ» կամ «Անդրազգային սկզբունքներ»: Չարկ է նկատել, որ փաստաթղթի նախաբանում նշվում է. «Սկզբունքները հանդիսանում են առևտրային վեճերը դատական կարգով լուծելու անդրազգային ստանդարտներ, որոնք հավասարապես կիրառելի են քաղաքացիական վեճերի շատ այլ տեսակների լուծման համար և կարող են հիմք հանդիսանալ քաղաքացիական դատավարության ոլորտը բարեփոխելու հետագա նախաձեռնությունների համար»:

²Տե՛ս <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007R0861&from=EN>

³Տե՛ս <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32006R1896>

14.05.1981 թ. թիվ R(81)7 հանձնարարականը՝ «Արդարադատության մատչելիությունն ապահովելու ուղիների մասին»⁴,

5. Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի 28.02.1984 թ. թիվ R(84)5 հանձնարարականը՝ «Քաղաքացիական դատավարության՝ դատական համակարգի կատարելագործմանն ուղղված սկզբունքների մասին»⁵:

Հաշվի առնելով շարադրվածը՝ ՀՀ Նախագահի 30.06.2012 թ. թիվ ՆԿ-96-Ա կարգադրությամբ հաստատված ՀՀ իրավական և դատական բարեփոխումների 2012-2016 թվականների ռազմավարական ծրագրով արդարադատության մատչելիության և ողջամիտ ժամկետներում գործի արդարացի դատական քննության իրավունքի համար անհրաժեշտ պայմանների ապահովումը հռչակվեց որպես բարեփոխումների հիմնական նպատակներից մեկը, իսկ ռազմավարական ծրագրից բխող միջոցառումների ցանկում նախատեսվեց նաև դատական քննության պարզեցված ընթացակարգերի կատարելագործումը (ծրագրի հավելված, կետ 5.8):

Ի կատարումն Ռազմավարական ծրագրի պահանջների՝ Արդարադատության նախարարության և Եվրոպայի խորհրդի փորձագիտական խմբի կողմից մշակված և 2018 թ. փետրվարի 9-ին ԱԺ-ի կողմից ընդունված ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում «Վարույթն առաջին ատյանի դատարանում» վերտառությամբ երկրորդ բաժնի շրջանակներում առանձնացվել է «Պարզեցված ընթացակարգեր» վերտառությամբ չորրորդ ենթաբաժին, որի

⁴Տե՛ս <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCT-Content?documentId=090000168050e7e4>

⁵ Տե՛ս <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCT-Content?documentId=09000016804e19b1>

շրջանակներում առանձին գլուխներով նախատեսվել և կարգավորվել են թվով չորս վարույթներ՝ հեռակա դատաքննություն (գլուխ 40), պարզեցված վարույթ (գլուխ 41⁶), արագացված դատաքննություն (գլուխ 42) և վճարման կարգադրություն արձակելու գործերի վարույթ (գլուխ 43):

Հարկ է նկատել, որ, ի տարբերություն արագացված դատաքննության և վճարման կարգադրություն արձակելու գործերի վարույթի, հեռակա դատաքննությունն ու պարզեցված վարույթը նախկին օրենսգրքի նորմերով նախատեսված չէին և որոշակի առումով նորույթ են ՀՀ դատավարական օրենսդրության համար:

Օրենսգրքով առաջին անգամ իր կարգավորումը ստացած՝ քաղաքացիական գործերի քննության պարզեցված ընթացակարգերից է հեռակա դատաքննությունը, որը կարգավորվել է «Հեռակա դատաքննություն» վերտառությամբ 40-րդ գլխի շրջանակներում, որն ընդգրկում է 292-295-րդ հոդվածները:

Հեռակա դատաքննության (հեռակա վճռի) ինստիտուտն առկա է մի շարք իրավական համակարգերում: Տարբեր անվանումներով (հեռակա վարույթ, դեֆուլտային վարույթ և այլն) և որոշակի առանձնահատկություններով այն հաջողությամբ կիրառվում է ԱՄՆ-ում, Անգլիայում և Ուելսում, Գերմանիայում, Ֆրանսիայում, Նիդերլանդներում, Ռուսաստանում, Ուկրաինայում և այլ երկրներում:

---

⁶«Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություն կատարելու մասին» 01.07.2019 թ. ՀՕ-102-Ն օրենքով գլուխը շարադրվել է նոր խմբագրությամբ: Տե՛ս ՀՀԴՏ 2019.07.17/46(1499):

Դատարան չներկայանալը միշտ էլ դիտվել և ներկայումս էլ դիտվում է որպես դատական իշխանության կամքը չկատարելու միտում, հասարակական կարգի դեմ ոտնձգություն, մեղավոր վարքագիծ, որը չներկայացողի նկատմամբ պետք է առաջացնի տարբեր սանկցիաներ:

Անդրազգային սկզբունքների 17.3-րդ կետը դեֆոլտային⁷ (հեռակա) վճիռ կայացնելը դիտարկում է որպես դատարան ներկայանալու պարտականության չկատարման համար դատարանի կողմից գործին մասնակցող անձանց նկատմամբ կիրառվող իրավաչափ պատժամիջոց: Ըստ Սկզբունքների 15.1-րդ կետի՝ հայցվորի դատարան չներկայանալու դեպքում դատարանը պետք է որոշում կայացնի գործով վարույթն ավարտելու մասին՝ առանց այն ըստ էության լուծելու, իսկ պատասխանողի դեմ, որն առանց հարգելի պատճառների չի ներկայանում դատարան, կարող է կայացվել դեֆոլտային (հեռակա) վճիռ (կետ 15.2), եթե հայցը ողջամտորեն հիմնավորված է ներկայացված փաստերով ու ապացույցներով և օրինական է բոլոր պահանջների մասով (կետ 15.3.3):

Եվրոպական երկրների դատավարական օրենսդրությունները ևս նախատեսում են որոշակի բացասական դատավարական հետևանքներ գործին մասնակցող այն անձանց համար, որոնք առանց հարգելի պատճառների չեն ներկայանում դատարանի կանչով: Հայցվորի չներկայանալը դատարան դիտարկվում է որպես «հրաժարում հետապնդումից» կամ ներկայացված պահանջից և հանգեցնում է «հայցի մերժման» (օրինակ՝ Գերմանիայում) կամ «հայցն առանց քննության թողնելուն» (օրինակ՝ Ռուսաստանում): Նման մոտեցում

---

⁷«Default» բառն անգլերենում առավելապես գործածվում է որպես «մրցակցությունից դուրս գալը» կամ «վարկը մարելու կամ դատարան ներկայանալու պարտավորության խախտում», որը խարխիլում է վարկային պարտավորության պատշաճ կատարումը կամ դատական նիստի բնականոն ընթացքը:

ցուցաբերվել է նաև գործող Օրենսգրքում, որի 180-րդ հոդվածի 1-ին մասի 11-րդ կետը սահմանում է, որ դատարանը դատավարության ցանկացած փուլում հայցը կամ դիմումը թողնում է առանց քննության, եթե ծանուցված հայցվորը (դիմողը) կամ նրա ներկայացուցիչը չի ներկայացել երկու հաջորդական դատական նիստերին և չի ներկայացրել գործի քննությունը հետաձգելու կամ գործն իր բացակայությամբ լուծելու վերաբերյալ միջնորդություն, և պատասխանողը չի միջնորդել գործի քննությունը շարունակելու վերաբերյալ:

Չեռակա դատաքննությունը (հեռակա կամ դեֆուլտային վճիռ կայացնելու հնարավորությունը), ըստ եռության, հայցն առանց քննության թողնելու համարժեքն է: Եթե պատասխանող կողմն անհիմն կերպով չի ներկայանում դատարան, չի արձագանքում հակառակ կողմի պահանջներին ու փաստարկներին կամ բավարարվում է պատասխանի ներկայացմամբ, դա վկայում է ներկայացված հայցապահանջը, դրա հիմքում ընկած փաստերը, հակառակ կողմի փաստարկներն ընդունելու, դրանք վիճարկելու հիմքեր չունենալու, դատական պաշտպանության իրավունքից օգտվելու ցանկության բացակայության, իսկ հազվադեպ՝ հայցի անհիմն և մերժման ելթակա լինելու հարցում նրա համոզվածության և իր պաշտպանության վրա ռեսուրսներ անտեղի ծախսելու ցանկության բացակայության մասին:

Չեռակա դատաքննությունն ընդհանուր առմամբ կարելի է բնորոշել որպես քաղաքացիական գործի քննության և լուծման պարզեցված կարգ, որը հայցվորի համաձայնությամբ կիրառվում է այն դեպքերում, երբ դատական նիստի ժամանակի ու վայրի մասին պատշաճորեն ծանուցված

պատասխանողը չի ներկայացել դատարան և չի ներկայացրել գործի քննությունը հետաձգելու, գործն իր բացակայությամբ՝ ներկայացված փաստաթղթերի և նյութերի հիման վրա քննելու կամ դատական նիստն իր բացակայությամբ անցկացնելու մասին միջնորդություն: Վարույթի պարզեցումը կատարվում է այն բանի հաշվին, որ դատարանը ստանում է նախնական դատական նիստում նախապատրաստական գործողություններն ավարտելու և հենց այդ նիստում գործի դատաքննությանն անցում կատարելու, գործում առկա ապացույցների հետազոտության արդյունքներով վեճն ըստ էության լուծելու հնարավորություն՝ չկաշկանդվելով պատասխանողի (սրա դիրքորոշման) բացակայությունից:

Յեռակա դատաքննություն կիրառելու հիմքերը:

Օրենսգրքի 292-րդ հոդվածը սահմանել է հեռակա դատաքննության թույլատրելիության մի քանի պայմաններ, որոնց առկայության դեպքում դատարանը կարող է կիրառել հեռակա դատաքննություն:

1. Պատասխանող կողմը ծանուցվել է նախնական դատական նիստի ժամանակի և վայրի մասին: Եթե գործի նյութերում բացակայում է պատասխանողի ծանուցված լինելը հավաստող ապացույցներ, դատարանն իրավունք չունի կիրառել հեռակա դատաքննություն և ընդհանուր կանոնի ուժով պարտավոր է գործի քննությունը հետաձգել: Ընդ որում, եթե գործով մասնակցում են մի քանի պատասխանողներ, նրանցից յուրաքանչյուրը պետք է ծանուցված լինի նախնական դատական նիստի ժամանակի և վայրի մասին:

2. Դատարանը կարող է հեռակա դատաքննություն կիրառել այն դեպքերում, երբ ծանուցված պատասխանողը՝

ա. չի ներկայացել նախնական դատական նիստին,

բ. չի ներկայացրել նիստը հետաձգելու, գործն իր բացակայությամբ՝ ներկայացված փաստաթղթերի և նյութերի հիման վրա քննելու կամ դատական նիստն իր բացակայությամբ անցկացնելու մասին միջնորդություն:

Գործին մի քանի պատասխանողների մասնակցության դեպքում հեռակա դատաքննություն կարող է կիրառվել նախնական դատական նիստի ժամանակի և վայրի մասին ծանուցված բոլոր պատասխանողների չներկայանալու և նրանց կողմից նշված միջնորդությունները չներկայացնելու դեպքում (292 հոդվ., մաս 2):

Չարկ է նկատի ունենալ, որ ծանուցված պատասխանողի չներկայանալը դատական նիստին ոչ բոլոր դեպքերում է առաջանում հեռակա դատաքննություն կիրառելու հնարավորություն: Ընդհանուր կանոնի համաձայն՝ դատական նիստի ժամանակի և վայրի մասին ծանուցված գործին մասնակցող անձի չներկայանալը դատական նիստին արգելք չէ գործի քննության համար (147 հոդվ., մաս 3):

Չեռակա դատաքննություն կիրառելու համար Օրենսգիրքը կարևորում է պատասխանողի անգործությունը և անտարբերությունն իր նկատմամբ հարուցված վարույթի նկատմամբ (չներկայանալը և միջնորդություն չներկայացնելը): Եթե պատասխանողը կամ պատասխանողներից որևէ մեկը, օգտվելով գործն իր բացակայությամբ՝ ներկայացված փաստաթղթերի և նյութերի հիման վրա քննելու, դատական նիստն

իր բացակայությամբ անցկացնելու կամ գործի քննությունը հետաձգելու մասին միջնորդություն ներկայացնելու իրավունքից (147 հոդվ., մաս 1-2, 156 հոդվ.), դիմում է դատարանին նման խնդրանքով, դատարանը չի կարող տվյալ գործը քննել քննարկվող կարգով նույնիսկ այն դեպքերում, երբ մերժում է ներկայացված միջնորդությունը՝ բացակայության պատճառները ճանաչելով անհարգելի: Նման դեպքերում նախնական դատական նիստը պետք է շարունակվի ընդհանուր կարգով, քանի որ մի կողմից՝ թվարկված միջնորդությունները ներկայացնելու պարագայում դատարանը չի կարող վատահ լինել, որ պատասխանողը խուսափում է դատական նիստին ներկայանալուց, մյուս կողմից՝ նման միջնորդություններից որևէ մեկը ներկայացնելու փաստն ինքնին վկայում է այն մասին, որ նա չի հրաժարվում ընդհանուր կարգով հայցի դեմ պաշտպանվելու, հայցի դեմ առարկություններ, դրանք հիմնավորող ապացույցներ ներկայացնելու հնարավորությունից (չէ՞ որ ներկայացված միջնորդությունը մերժելու մասին տեղեկանալուց հետո նա կարող է մասնակցել հաջորդ նիստերին): Թվարկված միջնորդություններից յուրաքանչյուրի ներկայացումը վկայում է պատասխանողի՝ ընդհանուր կարգով իր իրավունքների պաշտպանությունն իրականացնելու ցանկության մասին, որի պարագայում հեռակա դատաքննություն կիրառելն անարդյունավետ կդարձնի տվյալ գործով դատաքննությունը: Չէ՞ որ հաջորդ դատական նիստին պատասխանողը կարող է ներկայացնել հայցի դեմ իր առարկությունները, դրանք հիմնավորող ապացույցները, ինչը, ի դեպ, Օրենսգրքի 294-րդ հոդվածի 1-ին մասը դիտարկում է որպես հեռակա դատաքննությունը դադարեցնելու և ընդհանուր կարգով գործի քննությունն իրականացնելու հիմք:

Ուշագրավ է, որ Օրենսգրքի նախագծում, որպես հեռակա դատաքննություն կիրառելու հիմք, սկզբնապես նախատեսվում էր ծանուցված պատասխանողի չներկայանալը երկու հաջորդական դատական նիստերին: Նման մոտեցումը ճիշտ էր թվում առնվազն երկու պատճառներով: Նախ՝ հաշվի առնելով կողմերի իրավահավասարության սկզբունքի պահանջները՝ ողջամիտ փաստարկ էր ներկայացվում առ այն, որ կողմերի չներկայանալը դատական նիստին նրանց համար անբարենպաստ հետևանքներ պետք է առաջացնի հավասարազոր պայմաններում: Եթե հայցն առանց քննության թողնելու հիմք է հայցվորի երկու հաջորդական դատական նիստերին չներկայանալը, ապա պատասխանողին վերաբերող կարգավորումները պետք է համարժեք լինեն: Բացի այդ՝ գործով առաջին կամ հաջորդող դատական նիստից որևէ մեկին կողմի չներկայանալը և բացակայության պատճառների մասին դատարանին չհայտնելը դեպքերի մեծամասնությամբ չի կարող դատարանի մոտ համոզմունք ձևավորել, որ կողմը խուսափում է դատարան ներկայանալուց և չունի չներկայանալու հարգելի պատճառ: Երկու հաջորդական նիստերին չներկայանալու պահանջ ամրագրելու դեպքում, մեր համոզմամբ, նվազագույնի կհասցվեին այն հնարավոր իրավիճակները, երբ կայացված վերջնական դատական ակտերը բեկանվում են այն պատճառաբանությամբ, որ կողմը զրկված է եղել իր դիրքորոշումն առաջին ատյանի դատարանում ներկայացնելու հնարավորությունից՝ իրենից անկախ պատճառներով: Նիստերից գեթ մեկին չներկայանալու և նշված միջնորդություններից մեկը չներկայացնելու հիմքով հեռակա դատաքննություն կիրառելը շատ նման է «պատասխանողի բացակայության փաստից օգտվելուն», ինչը, կարծում ենք, հեռակա դատաքննության ինստիտուտը կարող է դարձնել

անարդյունավետ: Նիստերից մեկին պատասխանողի չներկայանալու դեպքում դատարանը պետք է կամ ընդհանուր կարգով շարունակի գործի քննությունը նրա բացակայությամբ, կամ հետաձգի դատական նիստը՝ այն հաշվով, որ հաջորդ դատական նիստին պատասխանողը կարող է ներկայանալ կամ գոնե ներկայացնել տեղեկություններ իր բացակայության պատճառների մասին: Հաջորդող նիստին պատասխանողի չներկայանալու դեպքում միայն հավանականության բավականին մեծ աստիճանով կարելի է ենթադրություն անել պատասխանողի՝ գործի քննությանը մասնակցելու ցանկության բացակայության մասին: Հակված ենք ենթադրելու, որ կայացված վերջնական դատական ակտերի կայունության հարցում մտահոգված դատավորները գործնականում հենց այսպես էլ կմոտենան հեռակա դատաքննություն կիրառելու իրենց հայեցողական լիազորության իրականացման հարցին:

3. Հայցվորը պետք է համաձայն լինի հեռակա դատաքննության կիրառմանը:

Դա պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ հեռակա վարույթի կարգով կայացված վճիռը հնարավոր կայունության առումով շատ ավելի ռիսկային է: Քննարկվող պարզեցված վարույթը կիրառելու մասին որոշում կայացնելու պահին ո՛չ դատարանը և ո՛չ էլ հայցվորը չեն կարող վստահ լինել, որ նախնական դատական նիստին չներկայացած պատասխանողի բացակայության պատճառները հարգելի չեն, և նա զրկված չէ այդ պահին դատարան ներկայանալու հնարավորությունից: Օրենսգրքի՝ վերաքննիչ բողոքարկման իրավունքը կարգավորող նորմերի համաձայն՝ պատասխանողը վճռի դեմ վերաքննիչ բողոք բերելիս բողոքում բարձրացված հարցի կապակցությամբ կարող է ներկայացնել իր դիրքորոշումը և այն հաստատող ապացույցները, եթե

առաջին ատյանի դատարանում գրկված է եղել դա անելու հնարավորությունից (368 հոդվ., մաս 3): Նման դեպքերում առաջին ատյանի դատարանի վճիռը ենթակա է բեկանման, եթե վերաքննիչ դատարանի գնահատմամբ ներկայացված ապացույցները էական նշանակություն ունեն գործի ճիշտ լուծման համար (378 հոդվ., մաս 2): Չեռևաբար, առանց հայցվորի համաձայնության հեռակա դատաքննություն կիրառելը նրա համար կստեղծեր լրացուցիչ ռիսկեր, ընդ որում՝ իր կամքին հակառակ: Այս առումով գործի քննության կարգը (ընդհանուր կամ հեռակա) որոշելիս հայցվորի կամահայտնությունը հաշվի առնելու պահանջը լիովին համապատասխանում է տնօրինչականության սկզբունքին:

Չնարավոր է իրավիճակ, երբ հայցվորը չներկայանա դատական նիստին՝ ներկայացնելով գործի քննությունը հետաձգելու կամ գործն իր բացակայությամբ՝ ներկայացված փաստաթղթերի և նյութերի հիման վրա քննելու, կամ դատական նիստն իր բացակայությամբ անցկացնելու մասին միջնորդություն, իսկ պատասխանողն էլ, իր հերթին, չներկայանա դատարան, առանց ներկայացնելու իր բացակայության պատճառները: Զանի որ հեռակա դատաքննություն կիրառելու համար պահանջվում է հայցվորի հստակ ու միանշանակ կամահայտնություն, նման դեպքերում ևս հեռակա դատաքննություն կիրառվել չի կարող, և դատարանը, ելնելով իրավիճակից, կամ պետք է հետաձգի նախնական դատական նիստը, կամ շարունակի այն կողմերի բացակայությամբ:

Չհաշվի առնելով հեռակա վարույթի առանձնահատկությունները՝ ենթադրվում է, որ

հեռակա դատաքննության կարգով գործի քննությունը կատարելու վերաբերյալ համաձայնություն հայցվորը պետք է տա այն դեպքերում, երբ վստահ է իր ներկայացրած պահանջի իրավաչափության, այն ճշգրտելու (փոփոխելու) անհրաժեշտության բացակայության, ներկայացված հայցի հիմքերի ճշտության, լրիվության, ներկայացված ապացույցների բավարարության մեջ, ինչպես նաև նրանում, որ պատասխանողը չունի ներկայացված հայցի դեմ լուրջ առարկություններ, դրանք հաստատող ապացույցներ կամ, թեև ունի, բայց չի կարող ներկայացնել դատական նիստին չներկայանալու հարգելի պատճառներ:

Հարկ է նկատել, որ հայցվորի համաձայնությունն ինքնին բավարար չէ հեռակա դատաքննության կարգով գործի քննությունն իրականացնելու համար: Նույնիսկ մյուս պայմանների առկայության պարագայում դատարանն ինքն է որոշում վարույթը նման կարգով իրականացնելու նպատակահարմարությունը: Որպես վարույթը կառավարող, գործի արդյունավետ քննությունը կազմակերպող և իրականացնող սուբյեկտ՝ դատարանը բոլոր դեպքերում պետք է հաշվի առնի գործի հանգամանքները, ինչպես նաև հեռակա վարույթը դադարեցնելու և կրկին ընդհանուր կարգով գործի քննությունը վերսկսելու հավանականությունը: Թերևս դրանով էլ պայմանավորված է այն, որ Օրենսգրքի 292-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված է դատարանի՝ հեռակա դատաքննություն կիրառելու հայեցողական լիազորություն:

4. Հեռակա դատաքննություն կարող է կիրառվել բացառապես պատասխանողի առջև բացահայտված հայցի քննության համար: Պատասխանողի համար պետք է ապահովվի ներկայացված հայցի դեմ պաշտպանվելու ողջամիտ հնարավորություն:

Դրանով պայմանավորված՝ ընդհանուր կանոնների ուժով պատասխանողին վերապահվում է հայցադիմումը և կից փաստաթղթերը ստանալու պահից երկշաբաթյա ժամկետում հայցադիմումի պատասխան ներկայացնելու (139 հոդվ., մաս 1), մինչև ապացուցման պարտականությունը բաշխելու մասին որոշում կայացնելն օրենքի պահանջների խախտմամբ ներկայացված պատասխանը կրկին ներկայացնելու (139 հոդվ., մաս 7), նույն ժամկետում հակընդդեմ հայց հարուցելու (140 հոդվ., մաս 1), փոփոխված հայցադիմումի վերաբերյալ դատարանի կողմից սահմանված ողջամիտ ժամկետում պատասխան ներկայացնելու (139 հոդվ., մաս 8), նախնական դատական նիստին մասնակցելու և մի շարք այլ հնարավորություններ: Տևօրինչականության սկզբունքի ուժով պատասխանողն ազատ է իր շահերի պաշտպանության մարտավարությունը որոշելու հարցում: Նա իր հայեցողությամբ է իրականացնում նշված իրավունքները, դատարանն էլ պարտավոր է ապահովել ողջամիտ պայմաններ դրանց իրացման համար: Եթե նախքան դատական նիստը պատասխանողը չի իրացնում նշված դատավարական իրավունքները, իսկ նիստին չներկայանալով՝ ըստ եռության հրաժարվում է նաև դատավարության տվյալ փուլում հայցի դեմ պաշտպանվելու՝ օրենքով երաշխավորված և դատարանի կողմից ծանուցման փաստի ուժով ապահովված հնարավորությունից, ապա պատասխանողի նման վարքագիծը պետք է գնահատել որպես ընտրված մարտավարություն:

Բոլոր դեպքերում գործի քննությունը հեռակա դատաքննության կարգով կարող է իրականացվել բացառապես հայցադիմումի շրջանակներում ներկայացված հայցի առարկայի և հայցի հիմքերի

շրջանակներում, որոնց վերաբերյալ պատասխանողը տեղեկացվել է հայցադիմումը և դրան կից փաստաթղթերը նրան ուղարկելու միջոցով: Հենց այդ հայցից պաշտպանվելու իրավունքի պաշտպանության իրականացման համար դատարանը պետք է ապահովի ողջամիտ պայմաններ: Հետևաբար, եթե դատարանը բավարարում է հայցի առարկայի կամ հիմքի փոփոխությունը թույլատրելու մասին հայցվորի միջնորդությունը, ինչի մասին պատասխանողն անտեղյակ է, տվյալ դատական նիստում հեռակա դատաքննություն կիրառվել չի կարող (292 հոդվ., մաս 3): Հայցի առարկան և հիմքը կամ դրանցից յուրաքանչյուրը փոփոխելու վերաբերյալ հայցվորի միջնորդությունը բավարարելու դեպքում դատարանը նախնական դատական նիստը պետք է հետաձգի՝ պատասխանողին տրամադրելով փոփոխված հայցադիմումի վերաբերյալ հայցադիմումի պատասխան ներկայացնելու ոչ պակաս քան մեկշաբաթյա ժամկետ (139 հոդվ., մաս 8):

Բնականաբար, փոփոխված հայցադիմումի վերաբերյալ հայցադիմումի պատասխան ներկայացնելու համար սահմանված ժամկետն անցնելուց հետո նշանակված դատական նիստին չներկայանալու և հեռակա դատաքննություն կիրառելու մյուս պայմանների առկայության դեպքում դատարանը կարող է գործը քննել քննարկվող վարույթի կարգով:

5. Հեռակա դատաքննություն կիրառվել չի կարող, եթե դատարանը վարույթ է ընդունել պատասխանողի ներկայացրած հակընդդեմ հայցը կամ վեճի առարկայի նկատմամբ ինքնուրույն պահանջներ ներկայացնող երրորդ անձի հայցը (292 հոդվ., մաս 4): Տվյալ սահմանափակումը պայմանավորված է հեռակա դատաքննության

պարզեցված բնույթով: Հակընդդեմ հայցը և վեճի առարկայի նկատմամբ ինքնուրույն պահանջներ ներկայացնող երրորդ անձի հայցը վարույթ ընդունվելու դեպքում գործը բարդանում է, դատարանը ստիպված է լինում մեկ վարույթի շրջանակներում քննել երկու (կամ երեք)՝ թեև փոխկապակցված, սակայն որոշակի առումով ինքնուրույն հայցեր, որոնց քննությունը հեռակա կարգով անհնար է: Չէ՞ որ նման դեպքերում հեռակա դատաքննություն կիրառելու համար դատարանը պետք է ստանա թե՛ սկզբնական հայցվորի, թե՛ հակընդդեմ պատասխանողի և թե՛ երրորդ անձի համաձայնությունը, մինչդեռ նրանցից որևէ մեկի չներկայանալու դեպքում նման համաձայնություն չի կարող ստացվել:

Հեռակա դատաքննության կարգը:

Հեռակա դատաքննություն կիրառելու մասին դատարանը կայացնում է **արձանագրային որոշում** (293 հոդվ., մաս 1): Օրենսգիրքը չի նախատեսում նախնական նիստից դուրս նման որոշում կայացնելու հնարավորություն: Հեռակա դատաքննություն կիրառելու մասին որոշումը կարող է կայացվել այն նախնական նիստում, որին պատասխանող կողմը չի ներկայացել և որին չներկայանալու պատճառների մասին չի տեղեկացրել դատարանին օրենքով նախատեսված միջնորդություններից որևէ մեկը ներկայացնելու միջոցով: Տվյալ նիստում հեռակա դատաքննություն կիրառելու մասին որոշում չկայացնելու դեպքում նման որոշում կայացնելու հնարավորությունը սպառվում է:

Օրենսգրքի 293-րդ հոդվածի 1-ին մասի բովանդակությունից բխում է, որ նախքան հեռակա դատաքննության մասին որոշում կայացնելը դատարանը պետք է ըստ անհրաժեշտության կատարի

167-րդ հոդվածով նախատեսված նախապատրաստական գործողությունները, օրինակ՝ հայցվորի հետ քննարկի հայցի առարկան և հիմքը, վիճելի իրավահարաբերության բնույթը, կիրառելի իրավական նորմերը, պատասխանողի առարկությունների փաստական և իրավական հիմքերը, գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող փաստերի շրջանակը, ապացուցման պարտականությունը, ներկայացված ապացույցների վերաբերելիությունը և թույլատրելիությունը և այլն: Տվյալ պահանջի կատարումը թույլ կտա նախքան հեռակա դատաքննության անցնելը վեր հանել նման կարգով գործը քննելու անհնարինությունը կամ աննպատակահարմարությունը: Չէ՞ որ, օրինակ, գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող փաստերի շրջանակը և ապացուցման պարտականության հարցերը քննարկելու արդյունքում հայցվորի մոտ կարող է ի հայտ գալ նոր ապացույցներ կամ նոր միջնորդություններ ներկայացնելու կամ հայցը փոփոխելու անհրաժեշտություն, վիճելի իրավահարաբերության բնույթը և դատավարության մասնակիցների կազմը քննարկելիս դատարանը կարող է հետևության գալ, որ անհրաժեշտ է գործի քննությանը ներգրավել երրորդ անձ և այլն:

Չեռակա դատաքննություն կիրառելու մասին արձանագրային որոշումը կայացնելուց անմիջապես հետո դատարանը ձեռնամուկ է լինում պատասխանողի բացակայությամբ գործի դատաքննությանը: Նշվածը ենթադրում է, որ դատարանը չի կրում դատաքննություն սկսելու մասին պատասխանողին ծանուցելու պարտականություն: Անցումը նախնական դատական նիստից դատաքննության կատարվում է նույն նիստում: Ընդ որում՝ գործի դատաքննությունը սկզբունքորեն կարող է ավարտվել նույն օրը:

Օրենսգիրքը չի անդրադառնում այն հարցին, թե պարտավոր է արդյոք դատարանը ծանուցել պատասխանողին դատական նիստի ժամանակի և վայրի մասին այն դեպքերում, երբ չի ավարտում գործի դատաքննությունը հեռակա դատաքննություն կիրառելու մասին որոշում կայացնելու օրը և հետաձգում է դատական նիստը: Կարծում ենք, որ այդ հարցին պետք է տալ դրական պատասխան, քանի որ դատական նիստի ժամանակի և վայրի մասին ծանուցված չհամարվող գործին մասնակցող անձի բացակայությամբ գործը քննելը դատական ակտն անվերապահորեն բեկանելու հիմք է (365 հոդվ., մաս 2 , կետ 2): Պետք է նկատի ունենալ, որ թեև նախնական դատական նիստին չներկայանալը հեռակա դատաքննություն կիրառելու հիմք է, այն չի բացառում պատասխանողի՝ հաջորդ նիստերին ներկայանալու և հայցի դեմ պաշտպանվելու իրավունքը: Այդ մասին վկայում է նաև Օրենսգրքի 294-րդ հոդվածի 1-ին մասի բովանդակությունը, որից ուղղակիորեն բխում է, որ պատասխանողը հեռակա դատաքննության կարգով գործի քննության ընթացքում կարող է ներկայացնել նոր ապացույցներ՝ դրանք թույլատրելու միջնորդությամբ, ինչպես նաև ապացույցներ ձեռք բերելուն ուղղված միջնորդություններ, որոնք բավարարելու դեպքում դատարանը պետք է դադարեցնի հեռակա դատաքննությունը և գործը քննի ընդհանուր կարգով:

Չեռակա դատաքննության կարգով գործի ըստ ելության քննությունը կատարվում է ընդհանուր հայցային վարույթի կանոնների պահպանմամբ (293 հոդվ., մաս 1): Չեռակա դատաքննության ընթացքում դատարանի և գործին մասնակցող անձանց գործողությունները սկզբունքորեն չեն տարբերվում ընդհանուր կարգով դատաքննության ժամանակ

կատարվող գործողություններից: Վարույթը հեռակա բնույթ ունի միայն դատական նիստին չներկայացած պատասխանողի համար:

Չետևելով Անդրազգային սկզբունքների 15.3-րդ կետի պահանջներին՝ մայրցամաքային իրավական համակարգի զարգացած երկրների օրինակով Օրենսգրքով սահմանվել է. «Չեռակա դատաքննության կարգով գործի ըստ եռթյան քննության ընթացքում դատարանն ընդհանուր հիմունքներով հետազոտում է գործին մասնակցող անձանց կողմից մինչև հեռակա դատաքննություն կիրառելու մասին որոշում կայացնելը պատասխանողի առջև բացահայտված ապացույցները՝ հաշվի առնելով նաև հայցադիմումի պատասխանում արտահայտված դիրքորոշումը» (293 հոդվ., մաս 2): Այլ կերպ ասած՝ դատարանը դատական նիստում գործին մասնակցող ներկայացած անձանց և նրանց ներկայացուցիչների մասնակցությամբ բանավորության, անմիջականության, մրցակցության և իրավահավասարության սկզբունքների պահպանմամբ պետք է հետազոտի գործ հարուցելու և այն դատական քննության նախապատրաստելու ժամանակ գործին մասնակցող անձանց, այդ թվում՝ պատասխանողի ներկայացրած ապացույցները, հաշվի առնի նրանց փաստարկները, առարկությունները և իրավական դիրքորոշումը:

Գործի քննությունն ավարտելը և հեռակա դատաքննության կիրառումը դադարեցնելը:

Ապացույցները հետազոտելուց հետո նախագահողը, ավարտելով գործի դատաքննությունը, հայտարարում է վերջնական դատական ակտի հրապարակման ժամանակը և վայրը: Զանի որ հեռակա դատաքննության կարգով

գործի ըստ Էուբյան քննությունը կատարվում է ընդհանուր հայցային վարույթի կանոնների պահպանմամբ, ապացույցները հետազոտելուց հետո Նախագահողը Նախքան գործի քննությունն ավարտելու մասին հայտարարելը գործին մասնակցող անձանց պետք է հարցնի, թե նրանք արդյոք չեն ցանկանում ներկայացնել լրացուցիչ նյութեր՝ դրանք հետազոտելու միջնորդությամբ (163 հոդվ. մաս 1): Նախագահողը գործի դատաքննությունը պետք է ավարտի միայն նման միջնորդությունների բացակայության դեպքում:

Քանի որ հեռակա դատաքննություն կիրառելու դեպքում դատարանը չի կայացնում ապացուցման պարտականությունը բաշխելու մասին որոշում, ամբողջ ծավալով չի իրականացնում գործի Նախապատրաստումը դատաքննության, ուստի քննարկվող վարույթում չեն գործում երրորդ անձանց վարույթ մտնելու (37 հոդվ., մաս 1, 38 հոդվ., մաս 1), ապացույցներ, դրանք ձեռք բերելուն ուղղված միջնորդություններ ներկայացնելու (63 հոդվ., մաս 3), հայցադիմումի պատասխան ներկայացնելու (139 հոդվ., մաս 7), հակընդդեմ պահանջներ ներկայացնելու (140 հոդվ., մաս 1), հայցային վաղեմություն կիրառելու մասին միջնորդություն ներկայացնելու (168 հոդվ., մաս 1), հայցը փոփոխելու (170 հոդվ., մաս 1), նոր նյութաիրավական փաստեր վկայակոչելու (171 հոդվ., մաս 1), ոչ պատշաճ կողմին փոխարինելու (172 հոդվ., մաս 1), նոր պատասխանող ներգրավելու (173 հոդվ., մաս 1) ժամանակային սահմանափակումները, որոնք Նախատեսված են ընդհանուր հայցային վարույթում: Հետևում է, որ գործին մասնակցող անձինք նշված գործողությունները կարող են կատարել նաև հեռակա դատաքննության կարգով գործի քննության ընթացքում, մինչև գործի դատաքննությունն ավարտելու մասին

հայտարարելը, բացառությամբ երրորդ անձանց վարույթ մտնելու, ինչը կարող է կատարվել մինչև դատարանի կողմից եզրափակիչ դատական ակտը հրապարակելը (37 հոդվ., մաս 1, 38 հոդվ., մաս 1)⁸:

Նշվածը հաշվի առնելով՝ Օրենսգիրքը նախատեսում է հեռակա դատաքննությունը դադարեցնելու հիմքերը և դատավարական կարգը: Մասնավորապես սահմանվում է, որ դատարանը որոշում է կայացնում հեռակա դատաքննության կիրառումը դադարեցնելու և գործի քննությունն ընդհանուր կարգով իրականացնելու մասին, եթե՝

1. գործը հեռակա դատաքննության կարգով քննելու ընթացքում գործին մասնակցող անձը ներկայացրել է նոր ապացույց՝ այն թույլատրելու միջնորդությամբ կամ նոր ապացույց ձեռք բերելուն ուղղված միջնորդություն, և այդ միջնորդությունը դատարանը բավարարել է.
2. գործը հեռակա դատաքննության կարգով քննելու ընթացքում ի հայտ են եկել այլ հանգամանքներ, որոնք պարզելու համար անհրաժեշտ է գործի քննությունն անցկացնել ընդհանուր կարգով (294 հոդվ., մաս 1):

Դատաքննության կիրառումը դադարեցնելու և գործի քննությունն ընդհանուր կարգով իրականացնելու մասին որոշում կայացնելու դեպքում դատարանը վերսկսում է նախնական դատական նիստը: Նշված որոշումը՝ նախնական դատական նիստի ժամանակի և վայրի մասին նշումով, եռօրյա ժամկետում ուղարկվում է գործին մասնակցող անձանց (294 հոդվ., մասեր 2-3):

⁸Ուշագրավ է, որ ՔԴՕ-ում ամրագրված ընդհանուր կանոնի համաձայն՝ գործի դատաքննությունն ավարտվելուց հետո՝ մինչև վճռի հրապարակումը, գործին մասնակցող անձինք չեն կարող ներկայացնել միջնորդություններ: Այդ ժամանակահատվածում ներկայացված միջնորդությունները ենթակա չեն քննարկման (152 հոդվ., մաս 9): ՔԴՕ 37-րդ և 38-րդ հոդվածով նախատեսված դեպքերն այդ ընդհանուր կանոնից արված բացառություններ են:

Եզրափակիչ դատական ակտը:

Օրենսգրքի 295-րդ հոդվածի համաձայն՝ հեռակա դատաքննության կարգով կայացվող եզրափակիչ դատական ակտի վրա տարածվում են Օրենսգրքի ընդհանուր կանոնները: Չնայած որ հեռակա դատաքննությունը պարզեցված է, բայց քննարկվող վարույթի կարգով կայացվող եզրափակիչ դատական ակտը պետք է բավարարի լիարժեք դատաքննության հիման վրա կայացված եզրափակիչ դատական ակտին ներկայացվող բոլոր պահանջները (լինի օրինական, հիմնավորված, պատճառաբանված և այլն): Ընդհանուր կանոնները տարածվում են նաև հեռակա դատաքննության կարգով եզրափակիչ դատական ակտը կայացնելու, հրապարակելու, գործին մասնակցող անձանց հանձնելու (ուղարկելու) օրինական ուժի մեջ մտնելու վրա:

Պետք է նկատի ունենալ, որ հեռակա դատաքննության կարգով վճռի կայացումն ամենևին էլ չի նսեմացնում այս վճռի՝ որպես արդարադատության ակտի նշանակությունը: Այն օժտվում է օրինական ուժի մեջ մտած վճռի բոլոր հատկանիշներով՝ անհերքելիությամբ, բացառիկությամբ, պարտադիրությամբ, նախադատելիությամբ և կատարելիությամբ:

Յեռակա դատաքննության կարգով կայացված վերջնական ակտի բողոքարկումը:

Անդրազգային սկզբունքների 15.4-րդ կետի համաձայն՝ հեռակա (դեֆոլտային) վճիռը պետք է ենթակա լինի բողոքարկման կամ անվավեր ճանաչման: Սկզբունքներին կից մեկնաբանություններում նշվում է, որ «դատավարության մասին ազգային օրենքը պետք է նախատեսի կանոններ, որոնք

թույլ կտան կողմերին բողոքարկել վճիռը վերադասատյաններում կամ վիճարկել վճիռն այն կայացրած դատարանում, եթե այդ վճիռը կայացվել է՝ առանց պահպանելու դեֆուլտը կարգավորող կանոնները» (կետ P-15F): Ընդ որում՝ սահմանվում է սկզբունք, ըստ որի՝ «այն կողմը, որի դեմ դեֆուլտի վճիռ է կայացվել, պետք է իրավունք ունենա ներկայացնել ապացույց, որ ծանուցումը բացակայում էր, կամ ներկայացնել որևէ այլ պատշաճ պատճառաբանություն» (P-15G):

Չեռակա դատաքննության վարույթը էլ ավելի պարզեցնելու և հնարավոր դատական սխալներն ու չարաշահումները բացառելու նկատառումներից ելնելով՝ Օրենսգիրքը մշակելիս որոշում է կայացվել հրաժարվել եվրոպական որոշ երկրների և ՌԴ-ի օրենսդրություններով նախատեսված՝ վճիռն այն կայացնող դատարանի կողմից պատասխանողի միջնորդությամբ վերացնելու հնարավորությունից: Փոխարենը Օրենսգիրքը նախատեսել է պատասխանողի շահերի պաշտպանության երկու գործիք.

- նախ՝ ի լրումն դատական ակտերի բեկանման այլ հիմքերի՝ նախատեսվել է, որ ծանուցված չհամարվող պատասխանողի բացակայության պայմաններում քննված գործով կայացված վճիռը ենթակա է բեկանման (365 հոդվ., մաս 2, կետ 2),
- երկրորդ՝ եթե բողոք բերողի դիրքորոշումը հաստատող և վերաքննիչ դատարան ներկայացված ապացույցն առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ժամանակ չի ներկայացվել՝ գործին մասնակցող անձի կամքից անկախ հանգամանքներով (այն է՝ հարգելի պատճառներով), ապա վերաքննիչ դատարանը բեկանում է դատական ակտը և գործն ուղարկում է համապատասխան դատարան՝ նոր քննության, եթե գտնում է, որ ներկայացված

ապացույցն Էական նշանակություն ունի գործի լուծման համար (378 հոդվ., մաս 2):

Կարծում ենք, որ նման կարգավորումը պարունակում է և՛ դատական նիստի մասին չճանուցված, և՛ ծանուցված, սակայն դատական նիստին հարգելի պատճառներով չներկայացած ու այդ պատճառների մասին դատարանին հայտնելու հնարավորությունից օբյեկտիվորեն զրկված պատասխանողի իրավունքների ապահովման գործունե երաշխիքներ:

Ամփոփելով շարադրվածը՝ կարելի է հետևություն անել, որ Օրենսգրքում քննարկվող ինստիտուտի նախատեսումը խախտված և վիճարկվող սուբյեկտիվ իրավունքների արդյունավետ պաշտպանության մասին սահմանադրական դրույթների իրացման կարևորագույն երաշխիքներից է, որը միևնույն ժամանակ հնարավորություն կտա բեռնաթափելու դատարանները՝ դրանց ազատելով քաղաքացիական վեճերը քննելու բարդ, ժամանակատար ու ծախսատար դատավարական ձեւից, ուժեղացնելու իրավունքի նախականիչ գործառույթը, իրավունքի սուբյեկտների մեջ դաստիարակելու իրենց վրա դրված դատավարական պարտավորությունները ժամանակին կատարելու պատասխանատվություն:

1. [Մեղրյան Ս. Գ., Պարզեցված ընթացակարգերը Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում \(գիտագործնական մեկնաբանություն\): Եր., ԵՊՀ հրատ, 2019, 81 էջ:](#)
2. Ամերիկյան իրավունքի ինստիտուտի (ԱԻԻ) կողմից 2004 թվականի մայիսին և Մասնավոր իրավունքի միասնականացման միջազգային ինստիտուտի (ՄԻՄՄԻ) կողմից 2004 թվականի ապրիլին ընդունված «Անդրազգային քաղաքացիական դատավարության սկզբունքներ»:

Լրացուցիչ մեդիա-սյուժերը նախատեսված են Ձեզ հետաքրքրող սյուժի մասին հավելյալ գիտելիքներ ստանալու համար: